

یادداشت درباره مفاهیم

مدرنیسم و پست مدرنیسم

"مدرنیسم" یا مدرنیته یا تجدد یا نوگرایی - همگی با معنایی واحد - بمثابه یک گرایش ایدئولوژیک بر جهان بینی ای دلالت مینماید که در واقع بلافاصله در پی عصر روشنگری در اروپای غربی و بمثابه محصول عمده ایدئولوژیک آن در برابر ایدئولوژی کهن و کهنه شده طبقه فئودال و بمثابه رهایی از این ایدئولوژی پیدایش یافته و چنین نامی بخود گرفته است و لذا در واقع عمدتاً نام دیگری هست بر همان جهان بینی بورژوازی "لیبرالیسم" که واژه اش گویا در سده نوزدهم متداول میگردد. بنابراین نوگرایی طبعاً بطور عمده (چون بطور فرعی جهان بینی طبقات دیگر مانند پرولتاریای نوحاسته را نیز شامل میشد) نگرش ها و گرایش های فلسفی و اقتصادی و سیاسی و حقوقی و اخلاقی و هنری بورژوازی در حال عروج در آن دوران در آن منطقه از جهان را منعکس مینمود و تمامی خصوصیات مراحل نسبتاً اولیه قلمروی لیبرالیسم را دارا بود مانند اومانیزم، سکولاریسم، پوزیویتیسم و راسیونالیسم. معذک کاربرد واژه و مقوله نوگرایی از آن زمان به بعد تا کنون - که عصر سرمایه داری هست - نیز اگر نه در همه لاقول در بسیاری از کشورهای جهان تاحدودی متداول بوده است.

"پست مدرنیسم" (به انگلیسی Postmodernism) یا پسانوگرایی، پساتجدد، مابعد تجدد، ... ، طبق استنباط من از آنچه در اینباره مطالعه کرده ام، نوعی جهان بینی بسیار ویژه ای هست که - بر حسب اینکه توسط کدامین طرفدار آن ملحوظ و تعریف شده باشد - به شکل و بدرجه معینی با دیدی گذشته گرا منتقد به نظام بورژوازی است یعنی در انتقاد به نظام سرمایه داری دیدگاه و موضعی اتخاذ میکند که متمایل به دورانهای ماقبل این نظام اجتماعی است. به بیان دیگر یک جهان بینی اساساً واپس گرا و ارتجاعی منتقد مدرنیسم یا به بیان دیگر سرمایه داری است.

جهان بینی ای که بنظر میاید بایستی از بطن طبقه حاکم، یعنی بورژوازی عمدتاً از زمان بعد از جنگ جهانی دوم به این طرف بویژه در کشورهای باصطلاح غربی، پدید آمده باشد و خاستگاه طبقاتی اش را احتمالاً در اصل باید در عناصری از این طبقه اجتماعی که دچار نوعی ویژه از سرخوردگی از طبقه خویش میباشند جستجو کرد؛ این جهان بینی از این مکان طبقاتی منشاء پیدایش و تکوین اش به طرق مختلف در میان افراد از طبقات مختلف و از جوامع مختلف بمثابه چنین سرخوردگی از نظام سرمایه داری اشاعه یافته و از میان اینان کسانی را به خود معتقد ساخته است. بنابراین دوران باصطلاح جدیدی که پسانوگرایی بمثابه جایگزین عصر مدرنیسم برای تاریخ قایل است و خصوصیتی که به نظام سرمایه داری نسبت میدهد و انتقادهایی که از آن میکند و "رفورم" و چاره جویی هایی که برای آن خواستار است مانند حفظ محیط زیست و غیره همگی به اشکال و درجات مختلف از منظر این جهان بینی و تمایل مبتنی بر آنچه رجعت به گذشته صورت میگیرد و بهمینسان محتویاتی منطبق و همخوان با این جهان بینی و تمایل دارد. هر مورد مشخصی که از این چهار مورد کلی که از سوی پست مدرنیست ها اظهار میشود، بایستی آن را بطور مشخص بررسی و تحلیل نموده و رگه های بیشتر یا کمتر بینشی آنچه رجعت گرایانه یعنی چنین ماهیت و محتوای آن را نشان داد. چنانچه افرادی ظاهراً معتقد به "پست مدرنیسم" وجود داشته باشند که کاملاً فاقد چنین جهان بینی و تمایل بازگشت به گذشته باشند، چنین افرادی پست مدرنیست، پست مدرنیست واقعی نیستند و صرفاً بظاهر چنین اعتقادی-آنطور که واقعاً بنظر میاید باید باشد- را پیدا کرده اند و یا صرفاً بغلط چنین نامی را روی اعتقاد خویش گذاشته اند؛ چنین افرادی را شاید بتوان کاملاً شبه پست مدرنیست محسوب نمود.

بعنوان مثال، این جهان بینی اشکال امکان پذیر تقلیل عوامل یا پدیده های آلوده کننده محیط زیست در همین دوران مدرنیته یعنی دوران سرمایه داری و مرحله تاریخی امکان پذیر و اجتناب ناپذیر پایان دادن قطعی و کامل به وجود چنین عوامل یا پدیده ها یعنی مرحله آتی سوسیالیسم بمفهوم واقعی (یعنی تحول تکاملی واقعی تاریخی به جلو، بسوی آینده- که بایستی خواستار آن بود و برای تحقق اش فعالیت و مبارزه کرد) را به شکلی و بمیزانی بیشتر یا کمتر نمی بیند و درک نمیکند و بهمینسان در حقیقت در این راستا خواهان از میان بردن نظام باصطلاح مدرنیته طبعاً در همه ابعادش و بازگشت به روابط انسان با طبیعت در دورانهای پیشاسرمایه داری فئودالیسم و قبل از آن است.

البته پست مدرنیسم ممکن است انتقاداتی نیز از گذشته ها داشته باشد ولی این از آن جهت است که باصطلاح سازماندهی مطلوب گذشته برایش در چارچوب اقتصادی و معنوی و سیاسی سرمایه داری کنونی با تمامی خصوصیات و الزامات برگشت ناپذیر آن باید انجام گیرد و لذا باید اینها را هم

درعین حال درنظرگیرد و در نتیجه این سازماندهی چیزی جز انطباق تا حد امکان پذیر گذشته با شکل جدیدی از این نظام یا حیطه های معینی از این نظام یا طبعاً بالعکس نخواهد بود.

حمید پویا ، دوم دسامبر 2021